

"ולבי ראך"

הגות הכוזרי ושירת ר' יהודה הלוי במשנת החסידות

"ולבי ראך ויאמן בך"
("יערוני רעיוני")

"החסידות של הבעל-שם-טוב ותלמידיו שואבת מספר הכוזרי את עיקרי דעותיה והלכו-תיה" — כותב המבאר והמתרגם את הכוזרי, יהודה אבן-שמואל¹ בפתחה לספר הקלאסי של מחשבת היהדות. אבל אבן-שמואל תנא — ושייר. מלבד רמז לאחד מגדולי החסידות. ר' מנחם מנדל מליובאוויטש, ה"צמח צדק", לא הזכיר השפעת ריה"ל על הספרות החסידות.

גדולה היא זיקתם של אישי חסידות ראשונים ואחרונים למחשבת ריה"ל ושירתו. מהם שהסתמכו בפירוש על דבריו של ריה"ל ומהם שחזרו על רעיונותיו בשינויים מסויימים ולא הזכירו את שמו. נייחד כאן דברים מסביב לכמה רעיונות-יסוד ודברי שירה של ריה"ל בספרות החסידית.

הגיון והתגלות

יש מונותאיזם של הגיון ויש אמונת הייחוד של התגלות. ההליכה לאמונה נעשית בשתי דרכים, עתים נבדלות, עתים משתלבות. דרך החקירה, העיון, החישוב, דרך השכל, ודרך התחושה, האינטואיציה ו"רוח הקודש". בדרך הראשונה הלך אריסטו היוני והאריסטוטליים היהודיים, כגון בעל "אמונה רמה" ובמדה ידועה גם הרמב"ם ב"מורה נבוכים" בדרך האחרת — דרך הגלוי והחזיון — מהלך ריה"ל. בעוד שבזיקתו הדתית של הרמב"ם² אפילו הרגשי. האמוציונלי, נסמך אל תפישה רציונלית מדוקדקת, מחוייבת ובנויה לפרטי פרטיה, הרי אצל ריה"ל אפילו הרציונלי נסמך אל תחושה אינטואיטיבית-אמוציונלית — הן בכוזרי ולא כל שכן בשירתו. שוב ושוב דוחה ריה"ל את התבונה כאמצעי להכרת האל: "ומי שקיבלה (את התורה) קיבול שלם מבלי שיתחכם בה וחקר"³ זהו אחד מיסודות בניינו הרוחני והשקפת עולמו. השקפתו בדבר עדיפותה של התפיסה האינטיאטיבית הדתית על פני השיטה הפילוסוף-

1 הוצאת דביר, תל אביב תשל"ד, עמ' 21.

2 אולם הרמב"ם ביקש למצות את ההרמוניה שביסוד היקום, לחשוף את החוק האחד, הכולל את הגלגלים את העולמות העליונים והתחתונים. כך יכול להדק ולסמוך את השקפתו הפילוסוף-סופית אפילו בנקודה האמציונלית הרגשה.

3 כוזרי, ב, צד. המובאות הן על פי תרגום אבן-שמואל.

פיתח המדעית מופיע אצלו לא כעיקרון מופשט. שירתו משופעת בביטויים רגשיים בדבר הכמיהה לאלוהים: "יה, אבא אמצאך, מקומך נעלה ונעלם, ואנא לא אמצאך, כבודך מלא עולם"⁴.

תחושת נוכחותו של הא"ל ואותה עמדה דתית ש"אין מנוס", מצאה לה ביטוי בניסוח רב העצמה בהגיגו ושיחו עם קונו, — באותו איש הרגש של החסידות, סניגור ישראל, ר' לוי יצחק מברדיצ'ב, בשירו הנודע "דודו", שירת ה"אתה": לכל אשר אלך שם אתה, ובאשר אעמוד שם אתה... שמים אתה, ארץ אתה מעלה אתה, מטה אתה, לאן "שאביט ומה שאראה — אתה"...

סבור היה ריה"ל כי אין השכל מקור יחיד ואף לא מקור עיקרי של ההכרה האנושית. למעלה ממנו עומדים החזון הנבואי, ההתגלות, שפעליו ותולדותיו אינם מוטלים בשום ספק, לפי שהם מוצגים לפנינו כרגשות ישירים, אמפיריים-חיצוניים, כעובדות ממשיות. והשכל האנושי חייב להיכנע בפני ממשותה של עובדה, אפילו אין עובדה כזו תואמת את המתכונת הערוכה על ידי השכל. עיקרי הדת היהודית הסותרים את השכל יש להם צידוק הכרתי עיוני בחזון הנבואי, המטביע עליהם גושפנקה שלו.

ריה"ל מביא לעיונו מ"אוצר הידיעות הנכונות ומדויקות" על התפתחות הלשונות של העמים. "אין ספק בדבר כי הלשון האנושית קמה בדור מן הדורות ולפני זה לא היתה לשון בעולם שהסכים עליה עם מן העמים"⁵.

לפי דעת ריה"ל ההוכחה ליצירת האדם, לחידוש העולם הוא מהשפה. אין מעבר רציף בין הצריחה של החיה ובין השפה של בן האדם, אלא יש כאן קפיצה. גם אם נבניס בין קיומה של החיה ובין התהוותו של האדם אלפי אלפים ורבבות שנים לא ישתנה הדבר. מאלפים מבחינה זו של השפעת הלוי על החסידות, הם דברי העמוד השלישי של תורת החב"ד, ר' מנחם מנדל מליובאוויטש — ה"צמח צדק" — שבנה בנין שלם על תורת ריה"ל בדבר ראשית הלשונות בדעה זו שהלשונות מוסכמות ראה הוכחה לחידוש העולם, והוסיף על ראיה זו עוד ראיות רבות מדברים שנתחדשו בתרבות האדם. "ויש להוסיף שהדבור בכללו נמשל לעיר המחוברת מכמה בתים, וכמו שהעיר ודאי מתודשת, כן כללות הדיבור מחדש וכיון מין האנשים לא קדמו לעיר זו רק זמן מוגבל, אם כן מוכרח אשר כל מין האדם מחדש... כי בשניהם טעם אחד שהוא מפני שאין טבעיים כי אם נעשו ע"י אנשים המסכימים על הלשון, והבונים את הבתים והעיירות על כרחך המסכימים והבונים הם קודמים בזמן אל הלשון והעיר... כמו שהזכירנו בזה הכוזרי והרלב"ג⁶. והרמ"מ מסיים: "הרי נתבאר גם לפי קט שכלי עשרה מופתים על חידוש העולם וכמו שכתב ג"כ הכוזרי תחילת מאמר חמישי"⁸.

4 "אופן".

5 כוזרי א נו.

6 "ספר החקירה", הוצאת אוצר החסידים ברוקלין תשט"ו.

7 שם עמ' כז.

8 על מהות הספר של רמ"ם מליובאוויץ והשתלשלות הנסיבות להביאו לחיבורו עיין בהקדמה

של הרבי מליובאוויץ רמ"ם, המתאר את הספר כתרומה חשובה לספרות היוכחים, ספרות

שבמרכזה עומד ספר הכוזרי.

השאלה המפורסמת אשר שאל ריה"ל את ר' אברהם אבן עזרא⁹ ואשר שמה בפני החבר: "וכן פתח האלוה בדברו אל כל עדת ישראל: אנכי ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אני בורא העולם ובוראכם"; כי מי שיכול להוציא ששים רבוא לעיני כל העולם יכול גם לשדד את המערכה. שאלה זו הובאה עם התירוץ בספריהם של ר' מנחם מנדיל מוויזניץ¹⁰ ור' שמואל מסוכצוב בשינוי סגנון: "יציאת מצרים מורה על חידוש העולם שראו הכל שיש יכולת ביד הקב"ה לשדד המערכה ולשנות הטבע וזה 'לכל היד החזקה'. 'בראשית ברא', — שע"י יציאת מצרים נתודע לעיני כל ישראל כי בראשית ברא אלהים שהעולם נתחדש". וכך כותב גם ה"שם משמואל" ויציאת מצרים היא התגלות הבריאה לפי דברי הכוזרי".^{10א}

הלב, הגרעין, המעיין

ידועים דברי ריה"ל על הלב: "ישראל באומות כלב בנפש"; "אכן שלמות העולם לא באה כי אם בבריאת אדם שהוא היה לכל מה שקדם לו כלב לפרי"; "גרעין הפרי הוא לב הפרי"; "הלב הוא המרכז". "לב כל כוחות הנפש"¹¹. הלב מפרנס את כל הגוף ואף את הנשמה שבמוח. והלב סמל משולש הוא: ביולוגי, לאומי ומיטאפיסי. הלב הוא מקור חיות הגוף. עם ישראל ממלא את תפקיד הלב במשפחות האדם, שהוא כאורגאניזם אחד, והלב הוא מקור האמונה, האהבה, היראה והשמחה.

ה"לב" הוא אחד הביטויים השגורים ביותר בפי ריה"ל בשירתו. הוא מרבה להשתמש במלה זו וחוזר עליה לאינספור יותר מכל משורר עברי אשר קדם לו: ריה"ל מפנה את ההוכחות הגדולות למציאות אלהים ולגדולתו, אל תוך לבו: "ואת לוחות לבבי שם כלוחות אשר מזה ומזה הם כתובים"¹². "יום כי אחפש היש אדוני, כי נעלם מראות בעיני שבתי ללבי ורעיני — / ואמצאה כסאך לעד בי טמון בחובי"¹³. ובביטוי יותר מפורש: "לחזותו עין כלה, ומבשרי ללבי נגלה / אחזה שדי מנתחיי"¹⁴. גילתה לו הכרתו גילוי שבתבונה. "ובעת שאהבי יקראוך, לבי וקרבי יישאוך"¹⁵. ועל דרך נסיון דיאלקטי לבטל את הניגוד בין "מחשב" ו"לב" — לטובת האחרון: "הן על לבבי מאלוהי מחשב"¹⁶. מחשב" הוא רעיון, מחשבה. ואילו "לב" — בעיקבות שימושיו של ריה"ל בכוזרי — גרעין, תוך. פנימיות. וההוכחה של הלב הופכת אצלו מקום התרחשות לדרמה של התגלות: "ולבי ראך ויאמן בך, כאילו מעמד היה בסיני, דרשתיך בחזוני, ועבר כבודך בי וירד בענני".

9 עיין פירוש האבן עזרא לפרשת יתרו, ובכוזרי א. כה.

10 צמח צדיק, פרשת בראשית.

10א חלק ד', שבועות עמ' ע"ו.

11 כחרי א, צה, ד, טו, ה, יב.

12 עפ"י הדיואן של הלוי לבראדי, הוצ' מפיצי נרדמים, ב, עמ' 272.

13 שם, ד, 186.

14 שם, ג.

15 שם, שם.

16 שם, 66.

רעיונותיו של ריה"ל ההוגה מולידים את הרגש של ריה"ל המשורר, ואין הרגש זקוק להבנה, כי הוא רואה, "ולבי ראך". המשורר רואה ומאמין. הוא מאמין מאחר שראייה זו היא לו כעין מגע ממש, כמין שיתוף גמור בינו ובין האלוה הנעלם.

ריה"ל גילה את האלהים במרחב לבבו, ומלבבו הוא שב אל הטבע כדי להקיש ממנו על נפלאות השם. אלא שהטבע אינו מרחב סתמי אלא קשור הוא באתרים גיאוגרפיים היסטוריים.

ריה"ל מנסה "לחדש נעוריו" על ידי העליה ל"בית אל", לציון. ושוב משתמש הוא ב"לב". בתיאורו נסיעתו על הים לא רק חיקוי תנועת הגלים והים לפנינו אלא גם ים-לבבו של המשורר: "ובינותם לבבי ים שלישי"; "ואל ימוט בלב ימים לבבך"¹⁷ ובראש עיקר השיר ציון היא תשאל: "לבי לבית אל ולפניאל מאד יהמה, ולמחנים"¹⁸. מעתה עוברת שירתו משלב האינטרוברטי, שלב ההתבוננות — פנימה, אל הנקודה הגיאוגרפית. אף בית-אל ומחנים מצטרפים ללב בהיותם קשורים בהתגלות. בהמשך השיר "ציון" חוזר ריה"ל אל המקומות הקלאסיים שלנבואה, לציון לב האומה, לב העולם, אשר "שם השכינה שכנה לך, והיוצרך פתח למול שערי שחק שעריך".

אין רבי נחמן מברסלב, ותלמידו-סופרו ר' נתן מנימירוב, בספריו שנכתבו בהשראת רבו, מזכירים את שמו של ה"כוזרי". אולם, אם בדרך השפעה ישירה כמרליק נר מנה, ואם בסוד יניקה נסתרת, — רוחו של ריה"ל שרויה על סיפורי הרב ומחשבת התלמיד. בסיפוריו אמר ר' נחמן: "דעו לכם שכל דבר ודבר בעולם יש לו לב, ולב העולם הוא קומה שלימה... בקצה העולם יש הר גבוה ומעיין ובקצהו האחר של העולם שוב יש הר גבוה ושם לב העולם. ולב העולם עומד וצופה תמיד כנגד המעיין... כי הלב הוא החיות של כל דבר בעולם"¹⁹. ב"ליקוטי הלכות" שלו מרחיב ר' נתן דבריו על מצוות נתינת צדקה, שעיקרה "מתן הלב", ומסיק: "וזה קיום העולם כי אין קיום בלא לב"²⁰.

בנוסף ריה"ל שהלב הוא העיקר, תוך, גרעין, מרכז, מוקד וכדומה — כותב גם ר' שניאור זלמן, אבי החב"ד, בספרו הקלאסי "תניא". דבריו הם חזרה על רעיון הכוזרי בשינוי לשון²¹: "שסיבת החולי והבריאות היא התפשטות והילוך החיות מהלב אל כל האברים המלוּבשת בדם הנפש והיוצא מהלב אל כל האברים... והנה כל גשמות ישראל נקראים בשם לב כמ"ש וצור לבבי".

זיקה לדימוי הלב, ותהא זאת זיקה בעקיפין לרעיון ריה"ל, אנו מוצאים גם בספרו של ר' אברהם דוב מאוורוך, מגדולי העליה החסידית לצפת²². "כמשל האדם שעיקר חיותו תלוי בדם הנפש שבלב ומשם תחלק החיות לכל האברים. כך ירושלים נקראת לבוי דעלמא".

17 "אהבת ציון".

18 "ציון היא תשאל".

19 "מעשה בשבעה קבצנים", הרגום י. יערי, ירושלים תשל"א, עמ' ק"צ.

20 לקוטי הלכות, צדקה, ד.

21 "אגרת הקודש" לא.

22 בספרו "בת עין", פרשת בראשית.

בדור מאוחר יותר השתמש הגאון בעל "דברי חיים", הרבי מצאנז, בדברי הכוזרי פעמיים בספרו. "והנה ידוע שמוח בראש הוא התחלת התנועה ומשם יורד ללב ובלב נזדכך, והכוזרי מביא על זה משל נפלא"²³. כראיה שמצוות תורה שבעל פה הם "תוספות למצוות התורה ואינם אלא גילוי פנימיותה וכוונתה של תורה שבכתב", — מביא ה"דברי חיים" את הנחת הכוזרי "שכל התורה היא רק מבוא לידיעת הבורא"²⁴. במשל וציור כותב ר' צדוק הכהן מלובלין על ציון שהיא לב האומה ומקום השראת הנבואה: "שהנבואה היא רק בארץ ושם יש הכרה ברורה בלב", כמו שכתבו הרמב"ן והכוזרי"²⁴א'.

הפרח והפרי, תוכן ואסתטיקה

שירת רבי יהודה הלוי עשויה שתי רשויות: שירת החול לחוד ושירת קודש לחוד, קבעו חוקרים לאומיים חילוניים²⁵. חלוקה זו מופרכת מעיקרה ואינה תופשת כלל. יתירה מזו: עיון בכוזרי — אותו חיבור הגותי מעמיק במשמעותו המחייבת של הדת היהודית, מראה שאין מחברו עוסק במושגים חקירתיים מופשטים אלא סגנונו מורכב מחקירה ושירה יחד, ספוג הוא אותו "לשון מראות בו התוודע" בשיריו. כמו כן הרבה מיטאפורות, דימויים בשירת ריה"ל אינם אלא הרחבה אסוציאטיבית-פיוטית של מחשבות הכוזרי. המוטיבים המגבשים את עיוניו ודימויו בכוזרי ובספרי השירה הם כיחידה אחת, כגון הדימוי של "הלב" כגרעין-נשמתו וסודו של המשורר, שנתברר לעיל. כאן נעמוד בקצרה על ההשקפה האסתטית של ריה"ל בהשוואה לדברי גדולי החסידות.

"ואל תשיאך חכמת יונית, / אשר אין לה פרי כי אם פרחים. — / ופריה: כי אדמה לא רקועה / וכי לא אהלי שחק מתוחים —" —²⁶ שורות אלו הוליכו שולל את החוקרים, אשר מצד אחד ראו את הזכות ההיסטורית כביכול של היהדות לגבי האמנות ומאידך ראו בטורים אלו שלילת האסתטיקה והקרבתה למען המוסר. האמת היא שמשוררה של היהדות המקורית, ריה"ל, התריס רק נגד אנשים שהצביון והפרח הפסו אצלם מקום הפרי, נגד אלו שהפרידו בין היופי והצורה הרוחנית.

אם נוח לו להשם יתברך "לטרוח טרחה יתירה ומרובה" ביצירתה של כריזנטמה או בצורתו של פרח מורכב אחר, מדוע אסור יהיה למשורר לעמול על שלימות כליל סוניטות, על ציור, פיסול או מוסיקה? אשר לשירת ריה"ל הרי היא תעודה כבירה לסגנון, לריתמוס, למלאכת-מחשבת צורתית, אלא שהתיאור הגשמי בא לשם התיאור הרוחני; תכלית הפרח היא משיכתו לגרעין.

הריה"ל מתגלה גם ב"שירי דודים" שלו — או בכינויים האחר: שירי-חשק — כאיש האמנות והאמונה, גם בשירים אשר בהם נישא כביכול על כנפי האירוס, הנמצאים בתחום ההשראה הפיוטית של ה"עירום", אין זה העירום הפלאסטי היווני אלא החן וההוד הרוחני. הרי דוגמאות מכמה דימויים: "משי ורקמה הם כסות גופך / אבל החן

23 כוזרי ה, א.

24 דברי חיים, פרשת כי תשא.

24 א' בספרו "דובר צדק", עמ' כ"ח, א.

25 ש"י איש הורוויץ, "שירת הלוי", ה"עתיד", ווארשה תרע"ב.

26 בשיר "תשובת המשורר למוכיחו".

היופי כסות עיניך" ²⁷ או: "פשטה כסותה ולא נותרה ערומה / אבל החן וההוד והיופי בגדיה". ²⁸

גם בשירים אסתטיים אלו, בשירי התפארת, כאילו הופקע היופי מהעירום האירוטי הנר, והועבר לרשות הקודש של יעלת החן העברית. שירים אלו ינקו את כוחם הראשון משיר השירים אשר לשלמה, אף שכשרונו קלט גם את הצורה השלימה וההישגים האמנותיים של שירת "תור הזהב" בספרד.

הסתכלות רוחנית, חוט החן וההוד שהוא מושך על יצר לב האדם, והשוואת אצילות רוחנית לתמונה נאטוראליסטית כביכול, מתגלה מתוך הבלטה והדגשה בכתבי גדול תלמידי הבעש"ט, המגיד ממזריטש: "אם הסתכל בפתע פתאום על אשה יפה יחשוב במחשבתו: מנין לה זה היופי? הלא על כרחך בא זה מכוח אלקי המתפשט בה. זה נותן לה כוח האדמיות ויפי הפנים. נמצא שורש היופי הוא כוח אלקי" ²⁹. במלים אחרות: כשמזדמנים לאדם יופי ואהבה בהופעתם הגשמית עליו להפשיט אותם ממשור תם המוחשית, מן ה"קונקרטיות" שלהם, ולכוון את דעתו אל המדה האלהית הזורחת בתופעה הקונקרטית. משם יעבור להסתכל במקור ושורש כל היופי שהוא הא"ל עצמו. מאמרים וביאורים כאלה, מניינם בספרות החסידית — מאות! פגישתו המוחשית של האדם עם היופי משמשת כאן קרש-פיצה כדי לפסוע ולעבור מעל למוחשי, לרוחני. החסידות כפרה באופן עקרוני בקיומו של תחום חיים שכולו חילוני, הסגור בתוך עצמו ואין לו השיבות לגבי התעודה הרוחנית של האדם. בהימנוני ריה"ל ליופי, כמו בתורת המגיד, מתפשט האירוס מגשמיותו ומזדכך בקדושת הרוחני. היפה, המוחשי, אינו אלא ניצוץ ובבואה של מקור היופי האמיתי.

ר' משה איש אוה"ל, ה"ישמח משה" — מספרת אגדה חסידית — מצא פעם את ר' אייזיקל מקאלוב כשהוא מוטל ערום. שאלו ר' אייזיקל: מה אני בעיניך? — כאדם הראשון קודם שטעם מעץ הדעת, — השיב ³⁰.

כאן כמו אצל ריה"ל העיקר בגילוי הרוחני המצוי במוחשי. הוא חיפש את המעודן בהרגשת היופי באשר אהבת אלוהים ואהבת היופי — אחת הן.

כאן מקום להביא דברי גדול מחשבת היהדות, הראי"ה קוק זצ"ל, בפירושו המקסים על מאמר המשנה "אמר ר' עקיבא כל השירים קודש ושיר השירים קודש קדשים" ³¹ בו מדבר על "בחינת אהבתו של רבי עקיבא לרח"ל, בת כלבא שבוע, שהיא בחינת אהבה למופת שהתעלתה לאהבה לאומית קדושה. רבי עקיבא הוא סמל אישיות שהתעצם בכל נפשו ומאודו באהבתו הפרטית לרעהיה אהובה — רחל — ורגש אהבתו התעמקה בו והוסיפה חיוניות לאהבתו את ה' ואת עמו.

הרב זצ"ל כותב: "נפשות כאלה שיותר מרועה בעל לב רגיש, שאוהב את בת כלבא שבוע לא יכלו גם כן להוציא מקור לתכונה נפלאה של ש'שיר השירים קודש קדשים",

27 "בעלת כשפים".

28 "מה לך צביה".

29 "אור האמת" לו.

30 רא"י ברומברג "מגדולי החסידות", ר"מ טייטלבוים, עמ' כג.

31 ידים, ג, ה.

32 עולת ראייה, חלק ב.

בערך כל הכתובים, כי אם ממקור האהבה הפשוטה הפרטית אשר אותה לבדה יחזו. לשון אחר: רגשי האהבה שבשיר השירים נעשו אציליים יותר על ידי הרעיון הדתי-לאומי שרבי עקיבא הכניס במשמעות שיר השירים. "אלה געגועים הרבים הנישאים בשיר השירים המה רמזים של האוצר הגנוז בנפש כלל האומה"³². הרב, כמו הריה"ל משוררה של האומה, העלו את מושג האהבה החושנית לספירה רוחנית גבוהה. הראי"ה זצ"ל, כריה"ל בשעתו, הכירו בזכותו וחוקיותו של מושג היופי ביהדות, אלא שהסתייגו מפולחן היופי של היוונות ומיזגו את האמנות באמונה.

מושג הזמן

הכוזרי רואה את השבת כפרי ימות השבוע: "וכך יהיה לו יום השבת לפני השבוע, כי יום זה מזומן להדבקות בענין האלוהי"³³. בדומה לזה כותב ר' נתן מנימירוב: "זוה ששת ימים תעשה מלאכתך" כי על ידי עשיית מלאכה שבששת הימים עי"ז הפרי נתברר מן הקליפה, מן החיצוניות ונעשה כולה בחינת פרי. ועל כן ההולך במדבר מונה ששה ימים ועושה יום אחד שבת, כי על ידי הבירור שבששת ימי המעשה נעשה בחינת שבת"³⁴. וכעין זה כותב גם ר' משה בריעה מקוזניץ. "שהשבת כלולה בימי השבוע כפרי בשורש העץ"³⁵. בפירושו לזמר ר' אהרן מקארלין, "יה אכסוף", מפרש אחד מגדולי החסידות האחרונים, ר' שלום מקוידניוב, את החרוז "שומרי ומצפים שבת קדשך" — לפי הכוזרי: "שהשבת הוא פרי עבודת ששת ימי המעשה וכל עיקרה של קדושת השבת נמשכת מעבודת ששת ימי המעשה... ושומרים תרתי משמע: מחכים ומצפים על השבת כמו זאביו שמר את הדבר, וגם מלשון שומר, נוטר, כקליפה — ששת ימי המעשה, העץ אשר עליהם גדל הפרי השומרת על הפרי"³⁶. עיון בספרות החסידות ימצא קירבה מרובה בין רעיונותיו המרכזיים של ספרי הכוזרי ובין אמרות ודרשות יסוד של אישי החסידות. כריה"ל אמרה גם החסידות: "ולבי ראך ויאמן בך".

33 כוזרי ג.ה.

34 והלכות שכירות פועלים, הלכה א'.

35 בספרו "באר משה", פרשת קדושים.

36 בספרות "עטרת שלום", ווארשה תרנ"ה.

ההסתדרות הציונית העולמית

המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה

דרושים מחנכים דתיים לגולה לשנת הלימודים תשל"ז

1. נציגים לאנגליה, ארגנטינה, ברזיל

תיאור התפקיד: ריכוז עניני המחלקה; קיום קשר עם מוסדות חינוך והקהילה: הדרכה למוסדות חינוך; פיתוח פעולות חינוך ותרבות; ריכוז עבודות צוות המורים מישראל. כישורים: השכלה גבוהה; השכלה פדגוגית מושלמת; השכלה תורנית; נסיון בהוראה. בניהול ופיקוח; רצויה ידיעת השפות אידיש וספרדית (לארגנטינה), אידיש ופורטוגיזית (לברזיל), ושליטה בשפה האנגלית (לאנגליה).

2. תפקידי ניהול בארצות אמריקה הלטינית

תיאור התפקיד: הכנת תכניות לימודים במקצועות היהדות; ארגון מערכת שעות; הדרכת מורים; קשר עם ועד בית הספר, ההורים והקהילה; טיפוח הווי יהודי בבית הספר; ארגון פעולות חינוך ותרבות.

כישורים: השכלה פדגוגית מושלמת; נסיון בהוראה, בניהול ובהדרכת מורים. ידיעת אידיש ושפת המקום — רצויה.

3. זוגות מורים לבתי ספר יסודיים ותיכונים בארצות דוברות אנגלית

תיאור התפקיד: הוראת מקצועות היהדות ומקצועות עבריים לפי צרכי בית הספר; פעילות בנושאי הווי של בית הספר; טיפוח קשרים עם הקהילה; השתתפות פעילה בפעולות תרבות והסברה ישראליות.

כישורים: השכלה מתאימה בהתאם לדרישות בית הספר במקצועות הנ"ל; השכלה פדגוגית מושלמת; נסיון חיובי בהוראת המקצועות הנ"ל; ידיעת השפה האנגלית ברמה סבירה.

4. מורים לארצות דוברות אנגלית, ספרדית ואיטלקית

תיאור התפקיד: הוראת תורה שבע"פ ומקצועות עבריים לפי הצורך; פעילות בנושאי הווי של בית הספר; טיפוח קשרים עם הקהילה; השתתפות פעילה בפעולות תרבות והסברה ישראליות.

כישורים: השכלה תורנית גבוהה מוכרת והשכלה פדגוגית; נסיון בהוראת המקצועות הנ"ל; רצויה ידיעת שפת המקום.

המועמדים המתאימים מתבקשים לפנות לפי הכתובת: ההסתדרות הציונית העולמית, המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה רח' המלך ג'ורג' 48, ירושלים. ת.ד. 92. טל: 39261

"והבאתי אתכם אל הארץ... ונתתי אתה לכם שרעה אני ה'"

ארץ ישראל